JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
26 päivänä maaliskuuta 2020[1]

Asia C-80/19

E. E.
sekä muina osapuolina
Kauno miesto 4-ojo notaro biuro notarė Virginija Jarienė ja
K.-D. E.

(Ennakkoratkaisupyyntö – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (ylin tuomioistuin, Liettua))

Ennakkoratkaisumenettely – Oikeudellinen yhteistyö yksityisoikeudellisissa asioissa – Asetus (EU) N:o 650/2012 – Soveltamisala – Rajat ylittävän perintöasian käsite – Asuinpaikan käsite – Notaarien velvollisuus noudattaa tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa koskevia sääntöjä – Virallisen asiakirjan käsite – Kuolemanvaraismääräyksen ehdoista ilmenevä lainvalinta – Siirtymäsäännökset – Asianomaiset sopivat, millä tuomioistuimella on kansainvälinen toimivalta

1. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (ylin tuomioistuin, Liettua) esittää useita ennakkoratkaisukysymyksiä asetuksen (EU) N:o 650/2012[2] tulkinnasta. Sen mukaan nämä kysymykset ovat välttämättömiä, jotta se kykenisi ratkaisemaan muutoksenhaun asiassa, jossa on kyse siitä, että liettualainen notaari hylkäsi perimysmenettelyn aloittamiseksi ja perimysoikeutta koskevan kansallisen todistuksen antamiseksi tehdyn hakemuksen.

2. Riita sai alkunsa sellaisen Saksassa asuvan[3] Liettuan kansalaisen perimyksestä, joka oli laatinut testamenttinsa Liettuassa ja jonka jäämistöomaisuus sijaitsi niin ikään Liettuassa. Hänen poikansa, joka on myös Liettuan kansalainen, teki Kaunasissa (Liettua) toimivalle notaarille hakemuksen perimysmenettelyn aloittamiseksi ja perimysoikeutta koskevan todistuksen antamiseksi. Notaari hylkäsi hakemuksen sillä perusteella, että perittävän asuinpaikka oli Saksassa.

3. Unionin tuomioistuimen pyynnöstä käsittelen tässä ratkaisuehdotuksessa ainoastaan neljättä, viidettä ja kuudetta ennakkoratkaisukysymystä. Niitä tarkastellessani joudun kuitenkin satunnaisesti viittaamaan tiettyjen muiden ennakkoratkaisukysymysten sisältöön.

1 Alkuperäinen kieli: espanja.

2 Toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta 4.7.2012 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EUVL 2012, L 201, s. 107; jäljempänä asetus).

3 Käsiteltävässä asiassa tämä seikka on kiistetty.

I Asiaa koskevat oikeussäännöt

A Unionin oikeus: asetus N:o 650/2012

4. Asian kannalta merkityksellisiä ovat seuraavat asetuksen johdanto-osan perustelukappaleet:

”(7) Sisämarkkinoiden moitteetonta toimintaa olisi edistettävä poistamalla vapaata liikkuvuutta haittaavat esteet niiden henkilöiden osalta, joille aiheutuu tällä hetkellä vaikeuksia, kun he valvovat oikeuksiaan perintöasiassa, jolla on rajat ylittäviä vaikutuksia. Kansalaisten on voitava järjestää perimyksensä ennakolta Euroopan oikeusalueella. Perillisten ja testamentinsaajien sekä muiden perittäville läheisten henkilöiden sekä perimykseen liittyvien velkojien oikeuksien toteutuminen on taattava tehokkaasti.

– –

(20) Tässä asetuksessa olisi noudatettava jäsenvaltioissa sovellettavia eri järjestelmiä perintöasioiden käsittelemiseksi. Sen vuoksi tätä asetusta sovellettaessa ’tuomioistuin’ olisi ymmärrettävä laajasti eli niin, että se kattaa paitsi lainkäyttötehtäviä hoitavat tuomioistuimet sanan varsinaisessa merkityksessä myös notaarit tai rekisteriviranomaiset, jotka joissakin jäsenvaltioissa hoitavat perintöasioissa tuomioistuimen tavoin tiettyjä lainkäyttötehtäviä, sekä notaarit ja oikeusalan ammattilaiset, jotka joissakin jäsenvaltioissa hoitavat lainkäyttötehtäviä tietyssä perintöasiassa tuomioistuimen antaman valtuutuksen nojalla. Tässä asetuksessa säädettyjen toimivaltasääntöjen olisi sidottava kaikkia tässä asetuksessa määriteltyjä tuomioistuimia. Vastaavasti ’tuomioistuimen’ ei olisi katettava jäsenvaltion oikeusviranomaisiin kuulumattomia viranomaisia, joilla on kansallisen lainsäädännön mukaan valtuudet käsitellä perintöasioita, kuten useimmissa jäsenvaltioissa notaareja, jos he eivät hoida lainkäyttötehtäviä, kuten asia yleensä on.

(21) Tässä asetuksessa olisi sallittava kaikkien notaarien, joilla on toimivaltaa perintöasioissa jäsenvaltioissa, käyttää kyseistä toimivaltaa. Sen, sitovatko tässä asetuksessa vahvistetut toimivaltasäännöt tietyn jäsenvaltion notaareja, olisi oltava riippuvainen siitä, kuuluvatko he tätä asetusta sovellettaessa ’tuomioistuimen’ määritelmän piiriin.

– –

(23) Koska kansalaisten liikkuvuus lisääntyy, tässä asetuksessa olisi säädettävä, että yleisenä liittymäperusteena määritettäessä sekä toimivaltaa että sovellettavaa lakia on perittävän asuinpaikka kuolinhetkellä, jotta voidaan taata moitteeton oikeudenkäyttö unionissa ja varmistaa perintöasian todellinen liittymä jäsenvaltioon, jossa toimivaltaa käytetään. Asuinpaikan määrittämiseksi perintöasiaa käsittelevän viranomaisen olisi suoritettava yleisarviointi perittävän elinolosuhteista hänen kuolemaansa edeltävinä vuosina ja hänen kuolinhetkellään ottaen huomioon kaikki asiaankuuluvat tosiseikat, erityisesti perittävän oleskelun kesto ja säännöllisyys asianomaisessa valtiossa sekä oleskelun olosuhteet ja syyt. Näin määritetyn asuinpaikan olisi oltava osoituksena perittävän läheisestä ja vakaasta liittymästä asianomaiseen valtioon, kun otetaan huomioon tämän asetuksen erityiset tavoitteet.

(24) Tietyissä tapauksissa perittävän asuinpaikan määrittäminen saattaa osoittautua monimutkaiseksi. Tällainen tilanne voi syntyä varsinkin, jos perittävä oli siirtynyt ammatillisista tai taloudellisista syistä asumaan ulkomaille työntekoa varten, joskus pitkäksi aikaa, mutta oli säilyttänyt läheisen ja vakaan liittymän alkuperävaltioonsa. Tällaisessa tapauksessa perittävän asuinpaikan voitaisiin asianhaaroista riippuen katsoa edelleen olevan tämän alkuperävaltiossa, jossa hänen perheensä intressien keskus sijaitsi ja johon hänen sosiaalinen elämänsä keskittyi. Toisenlaisia monimutkaisia tapauksia voi ilmetä, jos perittävä on asunut vaihtelevasti useassa valtiossa tai matkustanut valtiosta toiseen asettautumatta asumaan pysyvästi mihinkään niistä. Jos perittävä oli

jonkin kyseessä olevan valtion kansalainen tai jos koko hänen pääasiallinen omaisuutensa oli jossakin kyseisistä valtioista, hänen kansalaisuutensa taikka kyseisen omaisuuden sijaintipaikka voisi olla erityinen tekijä kaikkien tosiasiallisten olosuhteiden kokonaisarvioinnissa.

(25) Määritettäessä perimykseen sovellettavaa lakia perintöasiaa käsittelevä viranomainen voi poikkeustapauksissa – esimerkiksi jos perittävä oli muuttanut vähän ennen kuolemaansa valtioon, jossa hänen asuinpaikkansa on, ja kaikki tapaukseen liittyvät seikat osoittavat, että perittävällä oli selvästi läheisempi liittymä toiseen valtioon – tehdä sen päätelmän, että perimykseen ei olisi sovellettava sen valtion lakia, jossa perittävällä oli asuinpaikka, vaan sen valtion lakia, johon perittävällä oli selvästi läheisempi liittymä. Kyseistä selvästi läheisintä liittymää ei kuitenkaan olisi käytettävä toissijaisena liittymäperusteena, jos perittävän asuinpaikan määrittäminen kuolinhetkellä osoittautuu monimutkaiseksi.

– –

(27) Tämän asetuksen sääntöjen tavoitteena on varmistaa, että perintöasiaa käsittelevä viranomainen soveltaa useimmissa tilanteissa omaa lainsäädäntöään. Sen vuoksi tässä asetuksessa säädetään mekanismeista, jotka otettaisiin käyttöön silloin, kun perittävä oli valinnut perimykseensä sovellettavaksi laiksi sen jäsenvaltion lain, jonka kansalainen hän oli.

(28) Yhtenä tällaisena mekanismina kyseessä olevien asianosaisten olisi voitava tehdä oikeuspaikkasopimus sen jäsenvaltion tuomioistuinten hyväksi, jonka laki on valittu.– –

– –

(37) Jotta kansalaiset voisivat nauttia sisämarkkinoiden tarjoamista eduista siten, että tähän liittyy täysi oikeusvarmuus, tällä asetuksella olisi annettava heille mahdollisuus tietää ennakolta, mitä lakia heidän perimykseensä sovelletaan. Ristiriitaisten tulosten välttämiseksi olisi otettava käyttöön yhdenmukaiset lainvalintasäännöt. Pääsääntönä olisi oltava, että perimykseen sovelletaan ennakoitavissa olevaa lakia, johon sillä on läheinen liittymä. Oikeusvarmuuden vuoksi ja jotta vältettäisiin perimyksen pirstoutuminen, kyseistä lakia olisi sovellettava perimykseen kokonaisuudessaan eli kaikkeen jäämistöön kuuluvaan omaisuuteen riippumatta omaisuuden luonteesta ja siitä, sijaitseeko omaisuus toisessa jäsenvaltiossa tai kolmannessa valtiossa.

– –

(39) Lainvalinta olisi tehtävä nimenomaisesti kuolemanvaraismääräyksen muodossa annettavassa ilmoituksessa tai sen olisi käytävä ilmi tällaisen määräyksen sanamuodosta. Lainvalinnan voitaisiin katsoa käyvän ilmi kuolemanvaraismääräyksestä, jos perittävä on esimerkiksi määräyksessään viitannut sen valtion lain erityisiin säännöksiin, jonka kansalainen hän on, tai on muulla tavoin maininnut kyseisen lain.”

5. Asetuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaan kyseisessä asetuksessa tarkoitetaan

”g) ’päätöksellä’ perintöasiaa koskevaa jäsenvaltion tuomioistuimen päätöstä riippumatta siitä, miksi päätöstä kutsutaan, samoin kuin oikeudenkäyntikuluja koskevaa tuomioistuimen virkamiehen päätöstä;

– –

i) ’virallisella asiakirjalla’ perintöasiaa koskevaa asiakirjaa, joka on laadittu virallisesti tai rekisteröity virallisena asiakirjana jäsenvaltiossa ja jonka

   i) virallisuus liittyy tuon virallisen asiakirjan allekirjoitukseen ja sisältöön, ja

ii) virallisuuden on vahvistanut viranomainen tai muu alkuperäjäsenvaltion tähän tarkoitukseen valtuuttama virallinen taho.”

6. Asetuksen 3 artiklan 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Tässä asetuksessa ’tuomioistuimella’ tarkoitetaan oikeusviranomaisia ja kaikkia muita viranomaisia ja oikeusalan ammattilaisia, jotka ovat toimivaltaisia perintöasioissa ja hoitavat oikeudellisia tehtäviä tai jotka toimivat oikeusviranomaisen antaman valtuutuksen nojalla tai oikeusviranomaisen valvonnassa, edellyttäen että nämä muut viranomaiset ja oikeusalan ammattilaiset pystyvät antamaan takeita puolueettomuudestaan ja asianosaisten oikeudesta tulla kuulluksi ja että niiden toimintajäsenvaltionsa lainsäädännön mukaisesti tekemät päätökset täyttävät seuraavat edellytykset:

a) päätökseen voi hakea muutosta tai pyytää sen uudelleen tarkastelua oikeusviranomaisessa, ja

b) päätöksellä on sama oikeusvoima ja vaikutus kuin samaa asiaa koskevalla oikeusviranomaisen päätöksellä.

– –”

7. Asetuksen 4 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Sen jäsenvaltion tuomioistuimet, jossa perittävän asuinpaikka oli kuolinhetkellä, ovat toimivaltaisia antamaan ratkaisun perimyksestä kokonaisuudessaan.”

8. Asetuksen 5 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Jos perittävä oli 22 artiklan nojalla valinnut perimykseensä sovellettavaksi jonkin jäsenvaltion lain, kyseessä olevat asianosaiset voivat sopia, että kyseisen jäsenvaltion tuomioistuimella tai tuomioistuimilla on yksinomainen toimivalta tehdä ratkaisu kaikista perimykseen liittyvistä asioista.

2. Tällainen oikeuspaikkasopimus on tehtävä kirjallisesti, ja kaikkien kyseessä olevien asianosaisten on päivättävä ja allekirjoitettava se. – –”

9. Asetuksen 7 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Sen jäsenvaltion tuomioistuimilla, jonka lain perittävä oli 22 artiklan nojalla valinnut, on toimivalta tehdä ratkaisu perintöasiassa, jos

– –

c) asianosaiset ovat nimenomaisesti hyväksyneet sen tuomioistuimen toimivallan, jossa asia on vireillä.”

10. Asetuksen 9 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jos 7 artiklan nojalla toimivaltaa käyttävässä jäsenvaltion tuomioistuimessa menettelyn aikana ilmenee, että kaikki asianosaiset eivät olleet oikeuspaikkasopimuksen osapuolia, tuomioistuin pysyy toimivaltaisena, jos asianosaiset, jotka eivät olleet sopimuksen osapuolia, vastaavat asiassa eivätkä kiistä tuomioistuimen toimivaltaa.”

11. Asetuksen 22 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Henkilö voi valita, että hänen perimykseensä kokonaisuudessaan sovelletaan sen valtion lakia, jonka kansalainen hän on valinnan tehdessään tai kuollessaan.

– –

2. Valinta on tehtävä nimenomaisesti kuolemanvaraismääräyksessä annettavalla ilmoituksella tai sen on käytävä ilmi kyseisen määräyksen ehdoista.

– –”

12. Asetuksen 59 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltiossa laaditulla virallisella asiakirjalla on toisessa jäsenvaltiossa sama todistusvoima kuin sillä on alkuperäjäsenvaltiossa tai siihen mahdollisimman rinnastettavissa oleva vaikutus edellyttäen, että se ei ole selvästi vastoin asianomaisen jäsenvaltion oikeusjärjestyksen perusteita (ordre public).

– –”

13. Asetuksen 83 artiklan 2 ja 4 kohdassa säädetään seuraavaa:

”2. Jos perittävä oli ennen 17 päivää elokuuta 2015 valinnut perimykseensä sovellettavan lain, valinta on pätevä, jos se täyttää III luvussa säädetyt edellytykset tai jos se on pätevä siinä valtiossa valinnan tekemisen ajankohtana voimassa olleiden kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöjen mukaisesti, jossa perittävällä oli asuinpaikka, tai missä tahansa valtioista, joiden kansalainen hän oli.

– –

4. Jos kuolemanvaraismääräys on tehty ennen 17 päivää elokuuta 2015 sen lain mukaisesti, jonka perittävä olisi voinut valita tämän asetuksen mukaisesti, katsotaan, että kyseinen laki on valittu perimykseen sovellettavaksi laiksi.”

B Kansallinen oikeus

1. Siviililaki (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas)

14. Siviililain 5.4 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Perimyksen alkamispaikkana pidetään perittävän viimeistä asuinpaikkaa (tämän lain 2.12 §).

– –

4. Riitatilanteessa tuomioistuin voi määrittää perimyksen alkamispaikan asiaan osallisten hakemuksesta ottaen huomioon kaikki olosuhteet.”

15. Siviililain 5.66 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Perijät, jotka perivät lainsäädännön tai testamentin perusteella, voivat esittää perimyksen alkamispaikan notaarille hakemuksen perimysoikeutta koskevan todistuksen antamiseksi. – –”

2. Notaarilaitoksesta annettu laki (Lietuvos Respublikos notariato įstatymas)

16. Notaarilaitoksesta annetun lain 1 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Notaarilaitos koostuu kaikista notaareista, joille tämän lain mukaisesti annetaan oikeus vahvistaa luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden riidattomia subjektiivisia oikeuksia ja niihin liittyviä oikeudellisia tosiseikkoja ja varmistaa näiden henkilöiden ja valtion oikeudellisten etujen suojelu.”

17. Notaarilaitoksesta annetun lain 26 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Notaarit suorittavat seuraavia notaarille kuuluvia toimia:

– –

2) perimysoikeutta koskevien todistusten antaminen;

– –

Notaarin vahvistamissa asiakirjoissa mainittuja tosiseikkoja pidetään vahvistettuina eikä niitä tarvitse näyttää toteen, ellei kyseisiä asiakirjoja (tai niiden osia) ole todettu pätemättömiksi jonkin lakisääteisen menettelyn mukaisesti.”

3. Siviiliprosessilaki (Civilinio proceso kodeksas)

18. Siviiliprosessilain 444 §:n 2 momentissa säädetään seuraavaa:

”Tuomioistuin tutkii asiat,

– –

8) jotka koskevat perinnön vastaanottamista ja varsinaisen perimyksen alkamispaikan määrittämistä”

19. Siviiliprosessilain 511 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Notaarille kuuluvan toimen suorittaminen tai kieltäytyminen suorittamasta notaarille kuuluvaa toimea voidaan riitauttaa tässä luvussa säädetyn menettelyn mukaisesti.”

II Tosiseikat, riita-asia ja ennakkoratkaisukysymykset

20. E. E. on Liettuan kansalainen, jonka äiti avioitui Saksan kansalaisen K.-D. E:n kanssa. Äiti ja (edellisestä avioliitosta syntynyt) poika muuttivat asumaan Saksaan, kun poika oli alaikäinen.

21. E. E:n äiti teetti 4.7.2013 Garliavassa (Liettua) toimivalla notaarilla testamentin, jossa hän nimesi poikansa koko jäämistönsä perijäksi. [4]

22. E. E. esitti 17.7.2017 Kauno miesto 4-ojo notaro biurasille (Kaunasin notaaritoimisto nro 4) hakemuksen perimysmenettelyn aloittamiseksi ja perimysoikeutta koskevan todistuksen antamiseksi. [5]

4 Hän määräsi pojalleen kaikki Liettuassa tai muualla sijaitsevat kiinteistönsä sekä liettualaiseen pankkiin tallettamansa varat. Hän myös ilmoitti asuvansa itse Saksassa.

5 Asiakirja-aineistoon sisältyvistä tiedoista ilmenee, että perittävä kuoli 17.8.2015 jälkeen.

23. Notaari hylkäsi E. E:n hakemuksen sillä perusteella, että asetuksessa tarkoitettu perittävän asuinpaikka oli kuolinhetkellä Saksassa.

24. E. E. nosti notaarin tekemästä hakemuksen hylkäämispäätöksestä kanteen Kauno apylinkės teismasissa (Kaunasin alioikeus, Liettua). Kyseinen tuomioistuin totesi 29.1.2018, että vaikka E. E:n äiti oli ilmoittanut muuttaneensa Saksaan, hän ei ollut katkaissut yhteyksiään Liettuaan. Tästä syystä ja kohtuullisuusperiaatteen ja vilpittömän mielen periaatteen perusteella se hyväksyi kanteen, kumosi notaarin päätöksen ja määräsi tämän suorittamaan kyseisen notaarille kuuluvan toimen.

25. Notaari valitti ensimmäisen oikeusasteen ratkaisusta Kauno apygardos teismasiin (Kaunasin alueellinen tuomioistuin, Liettua), joka kumosi sen 26.4.2018 antamallaan tuomiolla. Toisen asteen tuomioistuin totesi, että jos perittävän asuinpaikasta on erimielisyyttä, ainoastaan tuomioistuin voi määrittää, että hänen asuinpaikkansa oli alkuperäjäsenvaltiossa, ja että käsiteltävässä asiassa mikään ei osoittanut, että valittaja olisi saattanut tämän kysymyksen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Kauno apygardos teismas myös totesi, että ensimmäisen asteen tuomioistuin oli kumotessaan riidanalaisen notaarin päätöksen tukeutunut virheellisesti yleisiin periaatteisiin.

26. E. E. teki tuomiosta kassaatiovalituksen Lietuvos Aukščiausiasis Teismasiin, joka on esittänyt unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko nyt tarkasteltavan kaltaista tilannetta – jossa Liettuan kansalainen, jonka asuinpaikka kuolinhetkellä oli mahdollisesti toisessa jäsenvaltiossa mutta joka ei joka tapauksessa ollut koskaan katkaissut yhteyksiään kotimaahansa ja joka muun muassa oli laatinut ennen kuolemaansa Liettuassa testamentin ja jättänyt koko omaisuutensa perilliselleen, joka on Liettuan kansalainen, ja jossa perimyksen alkamisajankohtana todettiin, että koko jäämistö koostui yksinomaan Liettuassa sijaitsevasta kiinteästä omaisuudesta, ja tämän toisen jäsenvaltion kansalainen, joka on perittävän leski, ilmaisi selkeästi aikomuksensa luopua kaikista vaateista perittävän jäämistöön, ei osallistunut Liettuassa vireille pantuun tuomioistuinmenettelyyn ja hyväksyi liettualaisten tuomioistuinten toimivallan ja Liettuan lainsäädännön soveltamisen – pidettävä asetuksessa N:o 650/2012 tarkoitettuna perintöasiana, jolla on rajat ylittäviä vaikutuksia ja johon kyseistä asetusta on sovellettava?

2) Onko liettualaista notaaria, joka aloittaa perintöasian käsittelyn, antaa todistuksen perimysoikeudesta ja suorittaa muita tarvittavia toimia, jotta perillinen voi vaatia oikeuksiaan, pidettävä asetuksen N:o 650/2012 3 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuna tuomioistuimena, kun otetaan huomioon, että notaarit noudattavat toiminnassaan puolueettomuuden ja riippumattomuuden periaatteita, heidän päätöksensä sitovat heitä itseään tai oikeusviranomaisia ja heidän toimensa voidaan saattaa tuomioistuimen käsiteltäviksi?

3) Jos toiseen kysymykseen vastataan myöntävästi, onko liettualaisten notaarien perimysoikeudesta antamia todistuksia pidettävä asetuksen N:o 650/2012 3 artiklan 1 kohdan g alakohdassa tarkoitettuina päätöksinä ja onko tästä syystä todettava toimivalta tällaisten päätösten tekemiseen?

4) Jos toiseen kysymykseen vastataan kieltävästi, onko asetuksen N:o 650/2012 4 ja 59 artiklaa (yhdessä tai erikseen mutta rajoittumatta näihin oikeussääntöihin) tulkittava siten, että liettualaisilla notaareilla on oikeus antaa todistuksia perimysoikeudesta noudattamatta yleisiä toimivaltasääntöjä ja että tällaisia todistuksia pidetään virallisina asiakirjoina, joilla on myös oikeudellisia seurauksia toisissa jäsenvaltioissa?

5) Onko asetuksen N:o 650/2012 4 artiklaa (tai muita sen säännöksiä) tulkittava siten, että perittävän asuinpaikka voi sijaita ainoastaan yhdessä jäsenvaltiossa?

6) Onko asetuksen N:o 650/2012 4, 5, 7 ja 22 artiklaa (yhdessä tai erikseen mutta rajoittumatta näihin oikeussääntöihin) tulkittava ja sovellettava siten, että käsiteltävässä asiassa tosiseikkojen, sellaisina kuin ne esitetään ensimmäisessä kysymyksessä, perusteella on katsottava, että asianomaiset sopivat, että toimivaltaisia ovat Liettuan tuomioistuimet ja että asiaan sovelletaan Liettuan lainsäädäntöä?"

III Asian käsittely unionin tuomioistuimessa

27. Ennakkoratkaisupyyntö saapui unionin tuomioistuimeen 4.2.2019. Huomautuksia ovat esittäneet Itävallan, Unkarin, Liettuan, Espanjan kuningaskunnan ja Tšekin tasavallan hallitukset sekä Euroopan komissio.

28. Asiaa käsiteltiin 16.1.2020 pidetyssä istunnossa, johon osallistuivat Liettuan ja Espanjan kuningaskunnan hallitusten sekä komission edustajat.

IV Asian tarkastelu

29. Tarkastelen ensin (viidettä) ennakkoratkaisukysymystä, jossa tiedustellaan, voiko perittävällä olla asuinpaikka useissa eri jäsenvaltioissa. Vastatakseni siihen joudun väistämättä määrittämään, sovelletaanko asetusta nyt käsiteltävään asiaan.

30. Tämän jälkeen tutkin perimysoikeudesta annettavaa todistusta koskevan (neljännen) ennakkoratkaisukysymyksen, jonka selvittämiseksi on ensin pohdittava, voidaanko kyseisen todistuksen antava notaari luonnehtia oikeusviranomaiseksi.

31. Lopuksi syvennyn viimeiseen (kuudenteen) ennakkoratkaisukysymykseen, joka koskee liettualaisten tuomioistuinten toimivaltaa ja sitä, sovelletaanko riidanalaiseen perintöasiaan kyseisen valtion lainsäädäntöä.

A Viides ennakkoratkaisukysymys

1. Asetuksen sovellettavuus

a) Perintöasiat, "joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia"

32. Asetuksen tavoitteena on poistaa "vapaata liikkuvuutta haittaavat esteet niiden henkilöiden osalta, joille aiheutuu tällä hetkellä vaikeuksia, kun he valvovat oikeuksiaan perintöasiassa, jolla on rajat ylittäviä vaikutuksia".[6]

33. Asetuksessa ei ole "perintöasian, jolla on rajat ylittäviä vaikutuksia" määritelmää eikä myöskään luetteloa sellaisista eri jäsenvaltioihin jakautuvista tekijöistä, joiden perusteella mainitut vaikutukset voitaisiin tarkasti yksilöidä. Mielestäni asetuksen tavoite, jonka mainitsin edellä, velvoittaa arvioimaan kyseisiä käsitteitä joustavasti siten, että niihin sisältyvät kaikki sellaiset perimykset, joiden järjestäminen (perittävän aloitteesta) tai käsitteleminen (hänen kuolemansa jälkeen) on hankalaa siitä syystä, että asialla on liittymä useampaan kuin yhteen jäsenvaltioon.

6 Johdanto-osan seitsemäs perustelukappale. Ks. myös tuomio 21.6.2018, Oberle (C-20/17, EU:C:2018:485, 32 kohta; jäljempänä tuomio Oberle).

34. Asetuksen II ja III luvusta ilmenee, että tuomioistuimen kansainvälisen toimivallan yleisenä määräytymisperusteena ja lainvalintasäännössä edellytettynä liittymäperusteena on perittävän asuinpaikka kuolinhetkellä [7]. Tämän seikan perusteella on arvioitava, onko niin, että kyseessä ei ole puhtaasti valtion sisäinen perintöasia, koska on olemassa *muu* liittymäperuste, joka sijoittuu eri valtioon kuin siihen, missä perittävän asuinpaikka on.

35. Siitä, mikä tällainen muu liittymäperuste voisi olla, on todettava, että joissakin asetuksen yksittäisissä säännöksissä säädetään tilanteesta, jossa perintöasialla on yhteys useampaan kuin yhteen oikeuspaikkaan, ja annetaan joitakin – vaikkakaan ei tyhjentäviä – ohjeita sen määrittämiseksi, onko kyseessä rajat ylittävä asia. Jäämistöomaisuuden sijaintipaikka, perillisten, testamentinsaajien tai muiden perittävän lähisukulaisten asuinpaikka sekä perittävän kansalaisuus ovat tyypillisesti tällaisia muita seikkoja, jotka voidaan ottaa huomioon.

b) Soveltamisen pakollisuus

36. Asetuksen soveltaminen ei ole dispositiivista, eli se ei riipu asianomaisten tahdosta. [8] Lainsoveltaja on siihen velvollinen eikä voi välttää tätä velvollisuutta, jos asetuksen säännösten perusteella todetaan, että tietyllä perintöasialla voi olla vaikutuksia useammassa kuin yhdessä oikeuspaikassa.

37. Asetuksessa tarjotaan kuitenkin asianomaisille keinoja, joiden avulla voidaan jossain määrin lieventää rajat ylittävästä tilanteesta aiheutuvia vaikutuksia.

38. Erityisesti asetuksen 22 artiklan nojalla perittävä voi eläessään tehdä aloitteen korjatakseen seuraukset, joita aiheutuu siitä, että hänen asuinpaikkansa on muussa kuin siinä valtiossa, johon muut perimyksen kannalta (todennäköisesti) merkitykselliset liittymäperusteet sijoittuvat. Hän voi kuitenkin tehdä näin ainoastaan asetuksessa annetuissa rajoissa: vain, jos hän on jälkimmäisen valtion kansalainen. Siinä tapauksessa hän voi valita sovellettavaksi laiksi kyseisen valtion lain.

39. Perimys ei tämän lainvalinnan seurauksena lakkaa olemasta kansainvälinen: perittävän kuoleman jälkeen asianomaisilla on kuitenkin siihen vedoten mahdollisuus sopia, että kansainvälinen toimivalta on kyseisen valtion [9] tuomioistuimilla (asetuksen 5 artikla ja sitä seuraavat artiklat).

2. Käsite ”perittävän asuinpaikka kuolinhetkellä”

40. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin haluaa lyhyesti sanottuna selvittää, voiko perittävällä asetusta sovellettaessa olla vain yksi asuinpaikka vai voidaanko päinvastoin katsoa, että asuinpaikkoja voi olla useita. [10]

7 Jos tulevaan perimykseen sovellettavaa lakia määritettäessä herää kysymys siitä, sovelletaanko asetusta vai ei, sen ratkaisemisessa on pääsääntöisesti lähdettävä siitä, että viimeinen asuinpaikka on perittävän senhetkinen asuinpaikka. Valtion, jossa asuinpaikka sijaitsee, ei kuitenkaan tarvitse olla unionin jäsenvaltio eikä sellainen, jota asetus sitoo: ks. 10 artikla, jota sovelletaan, kun perittävän asuinpaikka oli valtiossa, jota asetus ei sido, mutta osa jäämistöomaisuudesta on valtiossa, jota se sitoo; tai 20 artikla, joka koskee asetuksen lainvalintasääntöjen universaalista soveltamista.

8 Asetuksessa sitä vastoin tunnustetaan, että perittävän ja muiden asianomaisten tahdolla on tietty merkitys: ks. jäljempänä 92 kohta ja sitä seuraavat kohdat, jotka liittyvät ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämään kuudenteen kysymykseen.

9 Edellyttäen, että kyseessä on unionin jäsenvaltio, jota asetus sitoo.

10 Ennakkoratkaisupyynnön 63 kohdassa kansallinen tuomioistuin myöntää, että asetuksesta näyttää ilmenevän, että asuinpaikkoja voi olla ainoastaan yksi, mutta lisää, että ”tätä näkemystä ei kuitenkaan ilmaista expressis verbis, [joten] unionin tuomioistuimelta tarvitaan tässä tilanteessa selvennystä ja ohjeistusta”. Kaikki osapuolet vahvistivat istunnossa katsovansa, että vain yksi asuinpaikka voidaan ottaa huomioon. Kokonaan toinen ja käsiteltävän asian kannalta merkityksellinen kysymys on, miten se määräytyy.

a) Yksi ainoa asuinpaikka

41. Kuten jo edellä selitin, asetuksen systematiikassa asuinpaikka on lähtökohtaisesti ”yleinen liittymäperuste” sekä tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa että sovellettavaa lakia määritettäessä. Siksi asuinpaikkoja voi nähdäkseni olla vain yksi, ei useita.

42. Asetuksen johdanto-osan 37 perustelukappaleessa mainitut ennakoitavuuteen, oikeusvarmuuteen ja ristiriitaisten tulosten välttämiseen liittyvät perustelut sekä se, että lakia on tarkoitus soveltaa perimykseen kokonaisuudessaan, jotta vältettäisiin sen pirstoutuminen, puoltavat sitä, että asuinpaikkoja on oltava vain yksi. Samaa ajatusta tukee asetuksen johdanto-osan 27 perustelukappale, jonka mukaan asetuksen sääntöjen tavoitteena on varmistaa, että perintöasiaa käsittelevä viranomainen soveltaa useimmissa tilanteissa omaa lainsäädäntöään.

43. Pitää paikkansa, että asetuksessa mainitaan se mahdollisuus, että ”perittävä on asunut vaihtelevasti useassa valtiossa tai matkustanut valtiosta toiseen asettautumatta asumaan pysyvästi mihinkään niistä”.[11] Näihin tilanteisiin, joita asetuksessa luonnehditaan *monimutkaisiksi*, ehdotetaan kuitenkin ratkaisua, jossa huomioidaan useita eri tekijöitä, eli kokonaisarvioinnin tekemistä kaikista tosiasiallisista olosuhteista, jotta voitaisiin määrittää, missä asuinpaikka oli.

44. Asetuksen säännökset menettäisivät merkityksensä, jos niiden ongelmien poistamiseksi, jotka sillä on tarkoitus ratkaista, katsottaisiin, että henkilöllä voi olla asuinpaikka useissa eri valtioissa samanaikaisesti. Tällainen mahdollisuus tekisi tarpeettomaksi suuren osan kyseisen säädöstekstin säännöksistä, joissa asuinpaikkaan viitataan aina yksikössä, ei monikossa.

b) Asuinpaikan määrittäminen

45. Asetuksessa ei myöskään määritellä, mitä asuinpaikalla tarkoitetaan tilanteessa, jossa perimys on rajat ylittävä: siinä ainoastaan mainitaan, että asuinpaikan on oltava osoituksena ”läheisestä ja vakaasta liittymästä” asianomaiseen valtioon.[12]

46. Asuinpaikka on unionin oikeuden itsenäinen käsite, jolla ei viitata kansallisissa oikeusjärjestyksissä käytettyihin vastaaviin käsitteisiin. Muutoin vaarannettaisiin asetuksen yhtenäinen soveltaminen ja annettaisiin tilaa sen soveltamisesta vastaavien viranomaisten erilaisille näkemyksille.

47. Vaikka tukeutuminen muissa unionin oikeuden säännöissä käytettyihin asuinpaikan määritelmiin ei ole pois suljettua, asuinpaikkaa, joka on osoituksena läheisestä ja vakaasta liittymästä tiettyyn valtioon, on arvioitava ottaen huomioon *asetuksen erityiset tavoitteet*,[13] jotka luetellaan sen johdanto-osan seitsemännessä perustelukappaleessa.

48. Lainsoveltajan on paikallistettava perittävän viimeinen asuinpaikka tässä tarkoituksessa ja näin ollen itse asetuksessa annettujen määräytymisperusteiden kannalta ja turvauduttava muihin perusteisiin ainoastaan toissijaisesti.

49. Vaikka asetuksessa ei määritelläkään asuinpaikan käsitettä, sen johdanto-osan 23 ja 24 perustelukappaleessa annetaan hyödyllisiä ohjeita asuinpaikan määrittämiseksi. Totean ensin, että sen määrittämisen on perustuttava yleisarviointiin perittävän tosiasiallisista elinolosuhteista hänen kuolemaansa edeltävinä vuosina ja hänen kuolinhetkellään.

11 Johdanto-osan 24 perustelukappale.

12 Johdanto-osan 23 perustelukappale.

13 Johdanto-osan 23 perustelukappaleen loppu. Kursivointi tässä.

50. Tämän arvioinnin tekemiseksi on otettava huomioon kaikki asiaankuuluvat todisteet, jotka ovat oikeudellisesti hyväksyttäviä. Tässä yhteydessä asianomaisten tekemät keskenään yhtenäiset ilmoitukset sellaiselle perintöasiaa käsittelevälle viranomaiselle, joka ei hoida (kuten jäljempänä selitän) lainkäyttötehtäviä, eivät mielestäni yksinään riitä perittävän asuinpaikan osoittamiseksi.

51. Kaikkien asetuksen johdanto-osan 23 perustelukappaleessa tarkoitettujen perittävän elinolosuhteiden perusteella voidaan päättää, kummassa kyseisessä perustelukappaleessa ja sitä seuraavassa perustelukappaleessa mainituista tilanteista perittävä on.

52. Ensimmäinen on tilanne, jossa erityisesti perittävän oleskelun kestoon ja säännöllisyyteen asianomaisessa valtiossa (objektiiviset tekijät) sekä oleskelun olosuhteisiin ja syihin (subjektiiviset tekijät) liittyvät tosiseikat osoittavat jo sinänsä, että hänellä on ”läheinen ja vakaa liittymä” asianomaiseen valtioon.[14]

53. Ensi vaiheessa arvioinnin kohteena on tietenkin liittymän *vakaus*. Kun se on varmistettu, ei kuitenkaan vielä kannata tehdä lopullisia päätelmiä perittävän asuinpaikasta. Sen lisäksi voi nimittäin olla tarpeen arvioida olosuhteita, joilla liittymän vakautta on perusteltu,[15] jotta voidaan määrittää perittävän intressien tavanomainen keskus.

54. Vaikka unionin lainsäätäjä onkin antanut etusijan asuinpaikkakriteerille, ei voida jättää huomiotta sitä, että henkilöiden liikkuvuus lisääntyy koko ajan. Näin ollen se, miten pitkään he oleskelevat tietyssä jäsenvaltiossa, ei yksinään voi olla määräävä peruste: tapauskohtaisessa arvioinnissa on varmistettava, että muut seikat, kuten henkilön perhesiteet ja sosiaaliset siteet tai hänen läheisyytensä kyseiseen paikkaan, tukevat lopputulosta, johon ajallinen peruste viittaa.

55. Toinen edellä mainituista tilanteista on asetuksen johdanto-osan 24 perustelukappaleessa kuvattu tilanne, jossa perittävä ei ole oleskellut säännöllisesti ja pitkään missään tietyssä valtiossa.[16] Tälle voi olla kaksi mahdollista selitystä:

– Perittävä on ammatillisen valinnan seurauksena saattanut joutua muuttamaan ulkomaille, mutta ”hänen perheensä intressien – – ja sosiaalisen elämänsä” keskus ei ole muuttunut.

– Voidaan myös ajatella, että perittävä on asunut elämänsä aikana useissa eri valtioissa, mutta ei ole kehittänyt vakaata liittymää mihinkään niistä.

56. Näissä tapauksissa erityisesti henkilölliset (perittävän kansalaisuus) tai taloudelliset seikat (hänen pääsiallisen omaisuutensa sijaintipaikka) voivat helpottaa kaikista tosiasiallisista olosuhteista tehtävää kokonaisarviointia.

57. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tekemän päättelyn valossa katson, että unionin tuomioistuimen olisi korostettava, että perittävän kansalaisuus tai hänen omaisuutensa sijaintipaikka ovat asuinpaikan *toissijaisia* määräytymisperusteita. Toisin sanoen sen selvittämiseksi, onko perittävän tilanne asetuksen johdanto-osan 24 perustelukappaleessa tarkoitetulla tavalla ”monimutkainen”, on tehtävä kokonaisarviointi tosiseikoista, jotka liittyvät perittävän tilanteen vakauteen ja sen perusteluihin.

14 Mielestäni perittävän verotuksellisesta kotipaikasta tai avioliittoon perustuvasta kotipaikasta ei voida tässä yhteydessä tehdä mitään välittömiä johtopäätöksiä: näitä seikkoja on arvioitava kokonaisuutena yhdessä muiden merkityksellisten tietojen kanssa.

15 Erityisesti perittävän harjoittama – palkallinen tai palkaton – toiminta, sen harjoittamispaikka, kesto ja (tapauksen mukaan) siitä tehdyn sopimuksen luonne, oliko perittävällä pysyvä asunto, perittävän perheympäristö ja sosiaalinen ympäristö, paikka, jossa hän sai sairaanhoitoa, mikä hallintoelin vastasi hänen hoitokuluistaan jne.

16 Jälkimmäistä tilannetta on tapana havainnollistaa viittaamalla eläkeläispariskuntiin, joilla on kaksi elinpiirin keskusta, toinen Pohjois- ja toinen Etelä-Euroopassa. Ks. Cour de cassationin (ylin tuomioistuin, Ranska) tuomio 29.5.2019 (Cass. 1re civ., 29.5.2019, nro 18-13.383, JurisData nro 2019-009044).

58. Tämä arviointi on väistämättäkin ensisijainen suhteessa tukeutumiseen perittävän kansalaisuuteen ja hänen pääasiallisen omaisuutensa sijaintipaikkaan; se on asetuksella tavoitellun oikeusvarmuuden turvaamiseksi luonteeltaan poikkeus. [17]

59. Muistutan lopuksi, että asetuksen johdanto-osan 25 perustelukappaleen viimeisen virkkeen mukaan sovellettavaa lakia määritettäessä ei saa käyttää toissijaisena liittymäperusteena sitä, että perittävällä on ”selvästi läheisempi liittymä” muun valtion lakiin kuin sen, jossa hänen viimeinen asuinpaikkansa sijaitsi, silloinkaan, kun asuinpaikan määrittäminen osoittautuu monimutkaiseksi. [18] Tämän perusteella on mielestäni selvää, että asuinpaikan määrittämisestä ei voida laistaa, olipa se miten vaikeaa tahansa.

3. Käsiteltävän asian tarkastelu

a) Perittävän viimeinen asuinpaikka: Saksa vai Liettua?

60. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin vahvistaa, että perittävän asuinpaikkaa koskevat tiedot ”joko eivät ilmene selvästi asiakirja-aineistosta tai ne on kiistetty”. [19] Se ei siis näytä katsovan, että ensimmäisen asteen tuomioistuin tai toisen asteen tuomioistuin olisivat ratkaisseet tämän kysymyksen.

61. Jos näin on, tästä välittyvän kokonaiskuvan perusteella kyse on pikemminkin tietojen puuttumisesta kuin siitä, että keskenään ristiriitaisten tietojen esiintyminen herättää epäilyjä, jotka estävät muodostamasta varmaa käsitystä viimeisestä asuinpaikasta.

62. Jos kassaatiomenettelyssä ei saada enempää arviointiperusteita, riita on ratkaistava niillä perusteilla, jotka nyt ovat tiedossa, sillä perintöasiaa ei voida käsitellä, jos tämä kysymys jää avoimeksi. Jos siitä on ylitsepääsemätöntä epävarmuutta, voidaan viime kädessä tukeutua toiseen asetuksen johdanto-osan 24 perustelukappaleessa kuvatuista tapauksista. Kaikkien objektiivisten olosuhteiden kokonaisarvioinnissa on tällöin asetettava etusijalle perittävän kansalaisuus ja hänen pääasiallisen jäämistöomaisuutensa sijaintipaikka.

b) Perintöasian rajat ylittävät vaikutukset

63. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin haluaa selvittää, onko silloin, kun perittävän viimeisestä asuinpaikasta ei ole varmuutta, perusteltua pitää perintöasiaa puhtaasti valtion sisäisenä asiana, jos kaikki muut tiedossa olevat seikat (joihin perimys kytkeytyy) viittaavat yhteen ainoaan oikeuspaikkaan (Liettuassa). Jos näin on, asetusta ei sovelleta.

64. Kuten jo edellä mainitsin, asetuksen soveltaminen ei ole dispositiivista. Tästä seuraa, että tiettyjen, muun muassa perittävän puolison (joka on ilmoittanut luopuvansa perinnöstä ja suostuvansa siihen, että perintöasia käsitellään Liettuassa) antamien ilmoitusten tai noudattamien menettelyjen oikeudellinen merkitys on määriteltävä asetuksen perusteella, jos sitä sovelletaan, ja jollei sovelleta, jonkin muun sääntelyjärjestelmän perustella.

17 Perittävän asuinpaikka on asetuksen 4 artiklassa tarkoitettu toimivallan määräytymisperuste ja sen 21 artiklassa tarkoitettu lainvalintaperuste. Tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta on todettava, että jäämistöomaisuuden sijaintipaikalla on ainoastaan toissijainen merkitys (ks. asetuksen 10 artikla); sen sijaintipaikka voi poikkeuksellisesti vaikuttaa sovellettavaan lakiin (30 artikla ja tapauksen mukaan 34 artikla). Kansalaisuudella ei ole merkitystä, paitsi silloin, jos perittävä valitsee sovellettavan lain (asetuksen 5 ja 22 artikla).

18 Sovellettavaa lakia määritettäessä tällä liittymällä on tarkoitus korjata lopputulosta, joka aiheutuu asuinpaikan käyttämisestä liittymäperusteena. Ks. asetuksen 21 artiklan 2 kohta.

19 Ennakkoratkaisupyynnön 41 kohta.

65. Vaikka tämän kysymyksen ratkaiseminen kuuluu ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle, kyseessä olevan perintöasian rajat ylittäviä vaikutuksia on vaikea välttää, koska yksi mahdollisista perijöistä on Saksassa, toinen perijä ja jäämistöomaisuus ovat Liettuassa ja perittävän viimeinen asuinpaikka on jommassakummassa näistä valtioista (todennäköisesti Saksassa, jossa perittävä testamentin tekohetkellä vahvisti asuvansa). Samoista syistä on katsottava, että asetusta sovelletaan mainittuun perintöasiaan.

66. Jos ennakkoratkaisukysymykseen vastattaisiin siten, että asetuksen sovellettavuus määräytyy kunkin asianomaisen tulevan perintönsä suhteen tekemien päätösten perusteella, syntyisi äärimmäisen epävarma tilanne. Toinen huomioon otettava seikka on se, että kun asetusta on päätetty soveltaa, kyseisiä päätöksiä on arvioitava sen säännösten mukaisesti.

B Neljäs ennakkoratkaisukysymys

67. Neljännessä ennakkoratkaisukysymyksessä lähdetään siitä, että liettualaisia notaareja ei voida pitää asetuksessa tarkoitettuina ”tuomioistuimina”. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin haluaa tästä lähtökohdasta käsin selvittää, onko kyseisillä notaareilla oikeus antaa todistuksia perimysoikeudesta ”noudattamatta yleisiä toimivaltasääntöjä”.

68. Saman ennakkoratkaisukysymyksen toisessa osassa tiedustellaan, onko perimysoikeudesta annettuja todistuksia pidettävä asetuksessa tarkoitettuina ”virallisina asiakirjoina” .

1. Liettualaisten notaarien velvollisuus noudattaa asetuksessa vahvistettuja toimivaltasääntöjä

a) Alustavat huomautukset: notaari asetuksen 3 artiklan 2 kohdan kannalta tarkasteltuna

69. Asetuksen 3 artiklan 2 kohdassa annetaan tuomioistuimen määritelmä. Tällä käsitteellä tarkoitetaan oikeusviranomaisia ja kaikkia muita viranomaisia ja oikeusalan ammattilaisia, jotka ovat toimivaltaisia perintöasioissa.

70. Unionin lainsäätäjä, joka oli tietoinen siitä, että eri jäsenvaltioissa on käytössä erilaisia toimivallan jakomalleja perintöasioiden käsittelemiseksi, viittasi tähän seikkaan asetuksessa.[20] Siinä – samaan tapaan kuin muissa aiemmissa säädöksissä, joissa joko suoraan tai lainsäädäntöä tulkitsemalla annetaan tuomioistuimen käsitteelle määritelmä, jossa institutionaalinen tai orgaaninen näkökulma yhdistetään funktionaaliseen näkemykseen – ilmaistaan siten selvästi, että järjestelmän on tarkoitus olla neutraali.

71. Unionin tuomioistuimella on jo ollut tilaisuus todeta nyt kyseessä olevan kaltaisessa asiayhteydessä, että ”lainkäyttötehtävien hoitaminen merkitsee sitä, että kyseinen elin voi oman toimivaltansa perusteella lausua kyseessä olevien osapuolten välisistä mahdollisesti riidanalaisista seikoista”.[21]

72. Tuomiossa WB unionin tuomioistuin ensinnäkin tukeutui vuoden 1968 Brysselin yleissopimuksen yhteydessä ratkaisun käsitteestä tekemäänsä tulkintaan tilanteessa, jossa oli kyse tuomioistuimessa tehdystä sovinnosta ja sen oikeudellisesta luonnehdinnasta mainittuun yleissopimukseen sisältyvää tuomioistuinten ratkaisujen tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevaa osastoa sovellettaessa. Toiseksi se toisti SEUT 267 artiklaa koskevan aiemman oikeuskäytäntönsä.

20 Vaikka asetuksen johdanto-osan 20 perustelukappaleessa ilmaistaan tämä lainsäätäjän tahto, sen sanamuodosta ilmenee selvästi, että notaarien (ja muiden oikeusalan ammattilaisten) rinnastamista funktionaalisesti tuomareihin pidetään toissijaisena.

21 Tuomio 23.5.2019, WB (C-658/17, EU:C:2019:444, 55 kohta; jäljempänä tuomio WB).

73. Näiden seikkojen perusteella se totesi tuomiossa WB, että ”tuomioistuimena” ei pidetä notaaria, joka hoitaa ainoastaan perimysoikeutta koskevien todistusten antamiseen liittyviä tehtäviä kyseessä olevien osapuolten yksimielisestä hakemuksesta eikä käytä tuomarin valtaa, jos osapuolet eivät ole yksimielisiä. [22]

b) Milloin asetuksessa vahvistettuja tuomioistuimen toimivaltaa koskevia sääntöjä on noudatettava?

74. Muun kuin oikeusviranomaisen (tai oikeusalan ammattilaisen) luonnehtimisella asetuksessa tarkoitetuksi ”tuomioistuimeksi” on kaksi seurausta: toinen liittyy kansainväliseen toimivaltaan ja toinen kyseisessä viranomaistoiminnassa annettujen asiakirjojen liikkumista koskevaan järjestelmään.

75. Muiden kuin oikeusviranomaisten (tai oikeusalan ammattilaisten) on noudatettava asetuksessa vahvistettuja tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa koskevia sääntöjä vain silloin, kun ne toimivat ”tuomioistuimina”. [23] Näin taataan, että niiden toimenpiteet vastaavat tavoitetta viranomaisen ja perimysasian välisestä läheisyydestä, joka on välttämätöntä hyvän oikeudenkäytön takaamiseksi ja perimyksen aineellisen pirstoutumisen välttämiseksi. [24]

76. Jos kyse ei ole tällaisesta tilanteesta, notaarien ei tarvitse noudattaa asetuksessa vahvistettuja tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa koskevia sääntöjä. Notaarin ei siten kuulu määrittää, ovatko sen lainkäyttöalueen tuomioistuimet, jolla hän harjoittaa toimintaansa, yleisesti toimivaltaisia seuraavassa vaiheessa päättämään, onko hän tuomioistuinvaltion laissa (lex fori) säädetyn alueellisen toimivaltajaon perusteella notaarina toimivaltainen.

77. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin [25] näyttää tulkitsevan asetusta siten, että notaarin ei tarvitse antaa kansallista todistusta perimysoikeudesta, jos sen oikeusjärjestyksen tuomioistuimilla, jossa hän harjoittaa toimintaansa, ei asetuksen mukaan ole kansainvälistä toimivaltaa. Itävallan ja Unkarin hallitukset yhtyvät tähän näkemykseen, ja siihen otettiin kantaa istunnossa.

78. Tämä tulkinta varmastikin takaisi käsittelyn yhtenäisyyden tilanteessa, jossa perintöasialla on liittymä useisiin eri oikeusjärjestyksiin. Asetuksen 64 artiklan mukaan sitä myös pidetään pääsääntönä silloin, kun haetaan *eurooppalaista* perintötodistusta. Asetuksessa ei kuitenkaan velvoiteta noudattamaan sitä, jos hakemus koskee *kansallista* todistusta.

79. Asetuksen johdanto-osan 32 perustelukappaleessa selitetään, että yhtenäisyyden tavoitteeseen liittyy pyrkimys helpottaa perillisten elämää; tämä käy ilmi asetuksen säännöksistä, kuten 13 artiklasta. Aineelliseen lopputulokseen nähden sen, että muut kuin oikeusviranomaiset (esimerkiksi notaarit, jotka eivät hoida lainkäyttötehtäviä) eri jäsenvaltioissa antavat perillisaseman vahvistamista tai perimysoikeutta koskevia asiakirjoja, ei suinkaan pitäisi pirstouttaa perimystä, koska ne kaikki soveltavat samaa lakia.

22 Tuomio WB, 59 kohta ja tuomiolauselman 1 kohta.

23 Asetuksen johdanto-osan 22 perustelukappale. Tuomion Oberle mukaan varsinaiset tuomioistuimet suppeasti (eli orgaanisen eikä funktionaalisen perusteen mukaan) määriteltyinä ovat velvollisia noudattamaan tuomioistuimen toimivaltaa koskevia sääntöjä kaikissa niiden tehtäväksi annetuissa perimysmenettelyissä, vaikka kyseessä olisi menettely, jossa ei ratkaista riita-asiaa: tämä pätee esim. kansallisen todistuksen antamiseen perimysoikeudesta.

24 Vaatimus rajat ylittävien perintöasioiden prosessuaalisen käsittelyn (sanan laajassa merkityksessä, johon sisältyvät myös tahdonilmaisujen vastaanottaminen ja formalisoiminen ja todistusten antaminen) yhtenäisyydestä ei ole suinkaan ehdoton. Jos se olisi ainoa peruste, kaikki asetuksen soveltamisalaan kuuluvia perintöasioita koskevat käsittelyt olisi pidettävä yhdessä ainoassa jäsenvaltiossa: siinä, jonka tuomioistuimilla on asetuksen mukaan toimivalta aloittaa menettely. Unionin lainsäätäjä ei kuitenkaan päätynyt tähän vaihtoehtoon.

25 Ennakkoratkaisupyynnön 54 kohta.

80. Perimyksen hoitamisen kannalta tarkasteltuna useiden eri todistusten antaminen tietystikin aiheuttaa pirstoutumista: tämä (väistämätön) mahdollisuus kuitenkin tunnustetaan asetuksessa, sillä siihen viitataan johdanto-osan 36 perustelukappaleessa, jossa mainitaan ratkaisuna se, että asianomaiset sopivat noudatettavasta toimintatavasta vapaaehtoisesti keskenään. Jollei tällaiseen sopimukseen päästä – eli riitatilanteessa – perintöasia on saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi: asetuksen mukaan viimeinen sana kuuluu toimivaltaiselle tuomioistuimelle.

c) Käsiteltävän asian tarkastelu

81. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen toimittamista tiedoista, jotka vahvistettiin istunnossa, ilmenee, että liettualaiset notaarit eivät ole toimivaltaisia ratkaisemaan asianosaisten välisiä riitakysymyksiä. Notaareilla ei ole toimivaltaa vahvistaa tosiseikkoja, jotka eivät ole selviä ja yksiselitteisiä, eikä lausua riidanalaisista seikoista; jos testamentin sisällöstä on epäilyksiä, notaarin asiana ei ole selittää testamenttia; notaari ei myöskään voi noudattaa kenenkään yksittäisen perijän testamentista antamaa tulkintaa eikä, jos siitä on erimielisyyttä perijöiden kesken, ratkaista, mikä tulkinnoista ilmaisee perittävän tosiasiallisen tahdon.

82. Jos asiassa syntyy riitaa tai epäilystä, liettualaisen notaarin on pidättäydyttävä tekemästä mitään päätöstä, koska asian ratkaiseminen kuuluu tuomioistuimelle. Esimerkiksi perimyksen alkamispaikkaa, testamentin pätevyyttä ja täytäntöönpanoa tai pesänhoitovaltuuksia koskevien riita-asioiden käsittely on joka tapauksessa oikeusviranomaisten tehtävä. [26]

83. Edellä esitetyistä tiedoista (jotka ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on vahvistettava) ilmenee, että sitä, että liettualaiset notaarit antavat kansallisia todistuksia perimysoikeudesta, ei pidetä lainkäyttötehtävien hoitamisena. Kyseiset notaarit eivät siten ole asetuksen 3 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuja tuomioistuimia.

84. Edellä esitetyn perusteella liettualaiset notaarit eivät ole velvollisia noudattamaan asetuksessa vahvistettuja tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa koskevia sääntöjä, eikä tämä velvollisuus riipu mitenkään siitä, annetaanko kyseisissä säännöissä liettualaisille tuomioistuimille toimivalta käsitellä perintöriitoja vai ei.

2. Neljännen ennakkoratkaisukysymyksen toinen osa: virallinen asiakirja

85. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin haluaa tietää, onko liettualaisen notaarin antama todistus asetuksessa tarkoitettu ”virallinen asiakirja”, jolla on oikeudellisia seurauksia toisissa jäsenvaltioissa. [27]

86. Unionin tuomioistuin on useaan otteeseen ja viimeksi tuomiossa WB [28] ottanut kantaa asetuksen 3 artiklan 1 kohdan i alakohdassa määriteltyyn virallisen asiakirjan käsitteeseen. Asetuksessa luonnehditaan myös virallisen asiakirjan keskeisen ominaisuuden, aitouden, sisältöä ja ulottuvuutta, ja unionin tuomioistuin käsitteli niitä samassa tuomiossa. [29]

26 Istunnossa selvennettiin, miksi notaarin toimivaltaa luonnehditaan ”yksinomaiseksi”: tällä tarkoitetaan vain sitä, että perijöiden edellytetään hakevan perimysmenettelyn aloittamista notaarilta.

27 Johdanto-osan 22 perustelukappaleessa notaarien toimet ryhmitellään kahteen eri järjestelmään: ne ovat joko ”päätöksiä” tai ”virallisia asiakirjoja”. Kiistatta on myös mahdollista, että ne eivät kuulu kumpaankaan ryhmään.

28 Tuomio WB, 67 kohta.

29 Asetuksen johdanto-osan 62 perustelukappale ja tuomio WB, 68 kohta: ”Lisäksi kyseisen asetuksen johdanto-osan 62 perustelukappaleesta ilmenee, että virallisuuden käsitettä olisi tulkittava itsenäisesti niin, että se kattaa esimerkiksi sellaiset seikat kuin asiakirjan aitouden, asiakirjan muodolliset vaatimukset, asiakirjan laativan viranomaisen valtuudet ja menettelyn, jonka mukaisesti asiakirja laaditaan. Virallisuuden olisi katettava myös asianomaisen viranomaisen viralliseen asiakirjaan merkitsemät tosiseikat, esimerkiksi se, että mainitut asianosaiset saapuivat viranomaisen luokse mainittuna ajankohtana ja että he tekivät siinä mainitut ilmoitukset.”

87. Tämän oikeuskäytännön ja käytettävissä olevien tietojen [30] perusteella vaikuttaa siltä, että liettualaisen notaarin antama todistus täyttää asetuksessa tarkoitetun ”virallisen asiakirjan” tunnusmerkit, koska

– notaarilaitoksesta annetun lain 26 §:n mukaan notaarilla on toimivalta antaa todistuksia perimysoikeudesta

– notaarilaitoksesta annetun lain samassa pykälässä säädetään, että notaarin vahvistamissa asiakirjoissa mainittuja tosiseikkoja pidetään vahvistettuina, eikä niitä tarvitse näyttää toteen, ellei kyseisiä asiakirjoja ole todettu pätemättömiksi

– notaarilaitoksesta annetun lain 40 §:n mukaan notaarin on kieltäydyttävä suorittamasta lainvastaista toimea;

– todistus perimysoikeudesta on oikeusministeriön käyttöön ottaman virallisen mallin mukainen virallinen asiakirja, jolla todistetaan perinnön vastaanottaminen ja perillisten oikeudet jäämistöomaisuuteen

– ennen todistuksen antamista notaarin on toteutettava useita toimia, kuten todettava testamentin olemassaolo tai puuttuminen ja, jos testamentti on olemassa, tarkastettava sen sisältö ja pätevyys, määritettävä jäämistöomaisuus, tunnistettava perilliset ja tutkittava perinnön vastaanottamisesta tai siitä luopumisesta tehdyt ilmoitukset, selvitettävä sukulais- ja aviosuhteet ja tarkastettava todistukset omistusoikeuksista.

88. Jälleen on ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen asia ottaa lopullisesti kantaa tähän kysymykseen, koska sillä on kansallisen oikeuden tuntemuksensa perusteella parhaat edellytykset ratkaista se. Jos ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että todistus on luonteeltaan virallinen asiakirja, sen todistusvoima on hyväksyttävä toisissa jäsenvaltioissa asetuksen 59 artiklan 1 kohdan mukaisesti.

C Kuudes ennakkoratkaisukysymys

89. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin esittää todellisuudessa kaksi yhteen liittyvää kysymystä ottaen lähtökohdaksi ennakkoratkaisupyynnössä selostetut tosiseikat. Se haluaa selvittää, onko näiden tosiseikkojen perusteella katsottava, että ”asianomaiset sopivat, että toimivaltaisia ovat Liettuan tuomioistuimet ja että asiaan sovelletaan Liettuan lainsäädäntöä”.

90. Vastauksen antaminen tähän kysymykseen edellyttää siten asetuksen 22 artiklan 2 kohdan tulkintaa. Koska testamentti on tehty ennen 17.8.2015, on lisäksi tarkasteltava asetuksessa annettuja siirtymäsäännöksiä.

91. Asetuksen 5 artiklan 1 kohdasta ilmenee, että jos perittävä oli valinnut sovellettavaksi jonkin jäsenvaltion lain, asianosaiset voivat tietyin edellytyksin sopia, että kyseisen jäsenvaltion tuomioistuimilla on yksinomainen toimivalta. Asetuksen 7 artiklan c alakohdassa laajennetaan lainvalintaa siten, että se voidaan myös tehdä nimenomaisesti siinä tuomioistuimessa, jossa asia on vireillä. Ennakkoratkaisupyynnössä pyydetään tulkitsemaan myös näitä säännöksiä.

30 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen toimittamien tietojen ja Liettuan hallituksen kirjallisten ja istunnossa esittämien huomautusten lisäksi ks. Beaumont, P., Fitchen, J. ja Holliday, J., *The evidentiary effects of authentic acts in the Member States of the European Union, in the context of successions*, tutkimus saatavana osoitteessa https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556935/IPOL_STU(2016)556935_EN.pdf, s. 152–.

1. Lainvalinta tilanteessa, jossa se ei nimenomaisesti ilmene testamentista

a) 17.8.2015 lähtien tehdyt testamenttimääräykset[31]

92. Tahdonautonomian vahvistaminen perintöasioissa tehtävässä lainvalinnassa on yksi asetuksen keskeisistä piirteistä. Lainvalinnan pätevyydelle asetetaan kuitenkin subjektiivisia, objektiivisia ja muodollisia edellytyksiä.

93. Lainvalintamahdollisuus on ilmeisistä syistä annettu ainoastaan perittävälle. Asetuksen 22 artiklan 1 kohdan mukaan perittävä voi valita sovellettavaksi laiksi vain sen valtion lain, jonka kansalainen hän on.[32]

94. Asetuksen 22 artiklan 2 kohdassa säädetään tietyistä muodollisista edellytyksistä sen varmistamiseksi, että lainvalinta on tapahtunut omasta tahdosta ja että sen tarkoitus on ymmärretty: valinta on tehtävä nimenomaisesti kuolemanvaraismääräyksessä annettavalla ilmoituksella tai sen on käytävä ilmi kyseisen määräyksen ehdoista. Käytännössä eniten hankaluuksia aiheutuu jälkimmäisestä mahdollisuudesta.

95. Sen selvittäminen, onko perintöasiassa tehty lainvalinta, vaatii erityistä huolellisuutta, jotta varmistettaisiin, että asianomaisen henkilön (perittävän) tahtoa kunnioitetaan, sillä hän ei lähtökohtaisesti voi itse vahvistaa eikä myöskään kiistää lainvalintaa silloin, kun perimysmenettely aloitetaan.

96. Tämän vuoksi ja edellä mainitsemieni muodollisten edellytysten perusteella ei mielestäni voida päätellä, että professio iuris koskee itse testamenttimääräyksen ulkopuolisia seikkoja. Tämä pätee etenkin silloin, kun määräys on vahvistettu notaarilla, jolloin perimykseen sovellettavasta laista on (tai voidaan olettaa, että siitä on) annettu neuvoja.

97. Testamenttimääräyksen ulkopuoliset seikat (kuten esimerkiksi perittävän muuttaminen tiettyyn maahan tehdäkseen testamentin, asiaa käsittelevän viranomaisen kansalaisuus tai oikeusjärjestys, jossa mainittu viranomainen on toimivaltainen) eivät ole ratkaisevia. Ne pätevät perusteluina ainoastaan ad abundantiam, eli niillä voidaan tapauksen mukaan tukea itse testamenttimääräyksestä johdettua päätelmää siitä, onko lainvalinta tehty vai ei.

98. Viimeksi mainitusta on todettava, että asetuksen johdanto-osan 39 perustelukappaleen mukaan lainvalinnan voitaisiin katsoa ”käyvän ilmi kuolemanvaraismääräyksestä, [jossa] perittävä on esimerkiksi – – viitannut sen valtion lain erityisiin säännöksiin, jonka kansalainen hän on, tai on muulla tavoin maininnut kyseisen lain”.

99. Tämä seuraus riippuu suurelta osin siitä, millaisia nämä erityiset säännökset ovat. Niiden vertaileminen lähtökohtaisesti sovellettavaan asuinpaikan lakiin on välttämätöntä, jotta voidaan selvittää, missä määrin kyseiset erityiset säännökset ovat tyypillisiä ainoastaan sille oikeusjärjestykselle, jonka valinta on riitautettu.

31 Asetuksen 84 artiklasta ilmenee, että asetusta ”sovelletaan 17 päivästä elokuuta 2015”. Sen 83 artiklan 1 kohdan mukaan asetusta sovelletaan 17.8.2015 tai sen jälkeen kuolleiden henkilöiden perimykseen. Samana päivämääränä eli 17.8.2015 tehdyt testamenttimääräykset kuuluvat siis kyseisen unionin säädöksen soveltamisalaan.

32 Asetuksen 83 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa valinnanvapaus voi olla laajempi, sillä kyseisessä säännöksessä viitataan siinä valtiossa valinnan tekemisen ajankohtana voimassa olleisiin kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöihin, jossa perittävällä oli asuinpaikka, tai missä tahansa valtioista, joiden kansalainen hän oli.

b) Ennen 17.8.2015 tehdyt testamentit

100. Edellä esitetty ei kuitenkaan välttämättä päde, jos testamentti on tehty ennen päivämäärää, jona asetus tuli täysimääräisesti voimaan.

101. Asetuksen 83 artiklassa säädetään siirtymäjärjestelystä, joka koskee ennen 17.8.2015 tehtyjä testamenttimääräyksiä. Sen tarkoituksena on varjella kyseiset määräykset sitä ajankohtaa, jona perittävä järjesti omaisuutensa jaon kuoleman varalta, myöhemmiltä lainsäädäntömuutoksilta.

102. Asetuksen 83 artiklan 2 kohdassa, jonka taustalla on pyrkimys varmistaa testamentintekijän tahdon kunnioittaminen, säädetään ennen 17.8.2015 tehdyn lainvalinnan pätevyydestä, kun sovellettavaksi on valittu kansallinen laki tai muun valtion laki (jos perittävän testamentti on tehty kyseisenä päivämääränä tai sen jälkeen). Tämä valinta on pätevä, jos se täyttää asetuksen III luvussa säädetyt edellytykset tai siinä valtiossa valinnan tekemisen ajankohtana voimassa olleet edellytykset, jossa perittävällä oli asuinpaikka, tai missä tahansa valtioista, joiden kansalainen hän oli.

103. Asetuksen 83 artiklan 4 kohdasta ilmenee, että jos ennen 17.8.2015 tehty kuolemanvaraismääräys on pätevä ”sen lain mukaisesti, jonka perittävä olisi voinut valita tämän asetuksen mukaisesti, katsotaan, että kyseinen laki on valittu perimykseen sovellettavaksi laiksi”.

104. Kyseisellä säännöksellä luotu fiktio poistaa tarpeen ratkaista, onko ennen 17.8.2015 tehdyssä testamentissa valittu sovellettava laki, jos tämä ei ilmene selvästi testamentista (missä tilanteessa on sovellettava 83 artiklan 2 kohtaa): edellyttäen tietysti, että kyseisessä säännöksessä asetettu edellytys täyttyy.

c) Käsiteltävän asian tarkastelu

105. Käsiteltävässä asiassa on riidatonta, että testamentti tehtiin notaarilla Liettuassa 4.7.2013. Perimykseen liittyi jo kyseisenä ajankohtana rajat ylittäviä tekijöitä, jotka olivat perittävän tiedossa: hän oli Liettuan kansalainen, oleskeli pysyvästi Saksassa, hänen omaisuutensa sijaitsi Liettuassa ja hänen puolisonsa ja lapsensa olivat eri valtioiden kansalaisia.

106. Kyseisenä ajankohtana asetus oli sitä paitsi jo tullut voimaan. Nimenomainen tai testamenttimääräyksen ehdoista ilmenevä lainvalinta olisi siten ollut mahdollista 83 artiklan 2 kohdan nojalla.

107. Jos testamentti on testamentin tekohetkellä tai perittävän kuolinhetkellä voimassa olleen kansallisen lain mukaan pätevä, asetuksen 83 artiklan 4 kohta oikeuttaa joka tapauksessa turvautumaan suoralta kädeltä fiktioon siitä, että kyseinen laki tosiasiallisesti valittiin sovellettavaksi laiksi.

2. Lainvalintaa seuraava oikeuspaikan valinta

a) Oikeuttaminen ja edellytykset

108. Kansainvälinen toimivalta käsitellä rajat ylittävään perintöasiaan liittyviä kysymyksiä kuuluu asetuksen 4 artiklan mukaan yksinomaan sen jäsenvaltion tuomioistuimille, jossa perittävän asuinpaikka oli kuolinhetkellä.

109. Näin nimetyillä tuomioistuimilla on todennäköisesti vahva liittymä jäämistöomaisuuteen ja asianomaisiin. Koska sovellettavana lakina on lähtökohtaisesti pidettävä perittävän viimeisen asuinpaikan lakia, tässä syntyy automaattisesti myös forum-ius-liittymä. Molemmat liittymät ovat asetuksen keskeisiä tavoitteita, kuten sen johdanto-osan 23 ja 27 perustelukappaleessa selitetään.

110. Henkilöiden liikkuvuuden lisääntyminen ja se, että tulevaan perimykseen sovellettavaksi laiksi on mahdollista valita kansallinen laki, vaarantavat tai suoraan estävät edellä mainittujen tavoitteiden toteutumisen. Tästä tietoisena unionin lainsäätäjä on antanut tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa koskevia sääntöjä, jotka tietyin edellytyksin syrjäyttävät asetuksen 4 artiklan säännöt.

111. Yksi näistä säännöistä on, että perintöasiassa asianomaisilla on mahdollisuus sopia toimivallan siirtämisestä sen jäsenvaltion tuomioistuimille, jonka kansalainen perittävä oli, jos hän oli valinnut sovellettavaksi laiksi kansallisen lakinsa.

112. Voidaan kysyä, onko tämä asianomaisille tarjottu mahdollisuus, joka riippuu perittävän ennakolta tekemästä lainvalinnasta, olemassa myös tilanteessa, jossa ei ole varmaa, onko nimenomaista valintaa tehty, mutta jossa sovellettavaksi laiksi on valittava perittävän kansallinen laki asetuksen 83 artiklan 4 kohdassa luodun fiktion seurauksena (ennen 17.8.2015 tehtyjen testamenttien tapauksessa).

113. Mielestäni tähän kysymykseen on vastattava myöntävästi. On luovuttava asetuksen formalistisesta tulkinnasta (vaikka siinä aina viitataan perittävän ”valitsemaan” lakiin) ja mahdollistettava toimivallan antaminen viranomaiselle, joka parhaiten tuntee sovellettavan aineellisen lainsäädännön. Mielestäni tämä ratkaisu vastaa parhaiten asetuksen johdanto-osan 27 perustelukappaleessa mainittua tavoitetta.

114. Kun perittävän sovellettavaksi laiksi valitsema laki on jonkin jäsenvaltion laki, asianomaiset voivat asetuksen 5 artiklan mukaan sopia, että kyseisen jäsenvaltion tuomioistuimilla on yksinomainen toimivalta tehdä ratkaisu kaikista perimykseen liittyvistä asioista.

115. Tälle nimenomaiselle sopimukselle asetetaan kuitenkin 5 artiklan 2 kohdassa useita tiukkoja muotovaatimuksia. Näin pyritään takaamaan, että henkilöt, jotka tekevät sopimuksen yksinomaisesta toimivallasta, tuntevat sen sisällön, ovat antaneet siihen suostumuksensa ja ovat tietoisia sen seurauksista: toimivallan siirtymisestä sopimuksessa valituille tuomioistuimille ja perittävän viimeisen asuinpaikan tuomioistuinten toimivallan syrjäyttämisestä.

116. Asetuksen 7 artiklan c alakohdassa säädetään myös, että menettelyn (siis jo käynnissä olevaa menettelyn) asianosaisten on nimenomaisesti hyväksyttävä sen tuomioistuimen toimivalta, jossa asia on vireillä. Asetuksen 9 artiklassa laajennetaan oikeuspaikkasopimuksella valitun tuomioistuimen, jossa asia jo on vireillä, toimivalta koskemaan asianosaisia, jotka eivät olleet kyseisen sopimuksen osapuolia, jos he vastaavat asiassa eivätkä kiistä tuomioistuimen toimivaltaa.

117. Asetuksessa ei säädetä muista mahdollisuuksista sopia toimivallasta. Se, että asianomainen, jolle on ilmoitettu perintömenettelyn aloittamisesta, jää saapumatta käsittelyyn, ei tarkoita sitä, että hän implisiittisesti hyväksyy kyseisen tuomioistuimen toimivallan. Tällaista vaikutusta ei myöskään ole millään asianomaisen tekemällä ilmoituksella, joka tehdään perimykseen liittyviä oikeuksia tai velvollisuuksia koskevan menettelyn ulkopuolella.

118. Unionin lainsäätäjä ei aseta 5 artiklassa yhtä tiukkoja muotovaatimuksia kuin 7 artiklassa. Jälkimmäisen tapauksessa menettely on jo käynnissä: asianomaisilla, jotka ovat saaneet kutsun osallistua menettelyyn ja jotka kyseisenä ajankohtana hyväksyvät sen tuomioistuimen toimivallan, jossa asia on pantu vireille, on ollut käytettävissään kaikki merkitykselliset tiedot, jotta heidän suostumustaan voidaan pitää tietoisena.

119. Toimivallan hyväksymisen on kuitenkin tapahduttava nimenomaisesti, jotta hälvennetään kaikki epäilykset sen olemassaolosta. Kansallisen lainsäätäjän tehtävä on täsmentää muut ajalliset ja muodolliset edellytykset, joiden on täytyttävä, jotta vireillä olevassa menettelyssä voidaan vedota toimivallan hyväksymiseen tehokkuus- ja vastaavuusperiaatetta noudattaen.

b) Käsiteltävän asian tarkastelu

120. Ennakkoratkaisupyyntöön sisältyvien tietojen mukaan ei vaikuta siltä, että asianomaiset olisivat tehneet oikeuspaikkasopimuksen Liettuan tuomioistuinten hyväksi. Perittävän puoliso on sitä vastoin tehnyt Saksassa useita yksipuolisia ilmoituksia, joissa hän ilmoittaa luopuvansa kaikista perintöä koskevista vaateista, hyväksyvänsä liettualaisen tuomioistuimen toimivallan ja jäävänsä saapumatta kyseisessä tuomioistuimessa Liettuassa vireillä oleviin menettelyihin.

121. Käsiteltävässä asiassa ainoastaan toiseksi mainitulla ilmoituksella on merkitystä, koska se saattaa vastata asetuksen 7 artiklan c alakohdassa tarkoitettua tilannetta. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen asia on kyseisen ilmoituksen sisällön ja erityisesti siinä ilmaistun suostumuksen laajuuden perusteella määrittää, onko asia näin. Sen on tarkastettava myös muut kansallisessa lainsäädännössä asetetut ajalliset ja muodolliset vaatimukset, joiden täyttyessä tämäntyyppinen ilmoitus voi johtaa toimivallan antamiseen vireillä olevissa menettelyissä.

122. Toimivaltaisen tuomioistuimen määrittämisestä asianomaisten välisellä sopimuksella on aiheellista muistuttaa, että asetusta ei pidä tulkita siten, että se estää asianomaisia ratkaisemasta perintöasiaa oikeudenkäynnin ulkopuolella siinä jäsenvaltiossa, jonka he ovat valinneet, jos tämä on kyseisen jäsenvaltion lain mukaan mahdollista. Tämä mahdollisuus on jätettävä avoimeksi, vaikka perimykseen sovellettava laki ei olisikaan kyseisen valtion laki. Ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle voi olla apua tästä kriteeristä, joka ilmaistaan selvästi asetuksen johdanto-osan 29 perustelukappaleessa.

V Ratkaisuehdotus

123. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa Lietuvos Aukščiausiasis Teismasin esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

1) Toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta 4.7.2012 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 650/2012 4 artiklaa ja sen muita perittävän asuinpaikkaa koskevia säännöksiä on tulkittava siten, että asuinpaikkoja voi olla vain yksi.

2) Silloin, kun perittävän asuinpaikka on yhdessä valtiossa ja muut perimyksen kannalta merkitykselliset seikat sijoittuvat yhteen tai useampaan toiseen valtioon, kyseessä on rajat ylittävä perintöasia, johon on siten sovellettava asetusta N:o 650/2012.

3) Asetuksen N:o 650/2012 3 artiklan 2 kohtaa ja 4 artiklaa on tulkittava siten, että notaari, jota ei voida pitää kyseisissä säännöksissä tarkoitettuna ”tuomioistuimena”, ei ole velvollinen noudattamaan mainitussa asetuksessa vahvistettuja toimivaltasääntöjä.

4) Asetuksen N:o 650/2012 3 artiklan 1 kohdan i alakohtaa on tulkittava siten, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaista perimysoikeuksista annettua kansallista todistusta, jonka notaari antaa asianomaisen pyynnöstä virallisen mallin mukaisesti ja tarkastettuaan todistuksessa mainittujen tosiseikkojen ja ilmoitusten paikkansapitävyyden, on pidettävä virallisena asiakirjana ja että sillä on vastaava todistusvoima muissa jäsenvaltioissa.

5) Asetuksen N:o 650/2012 22 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että jos perittävä ei ole tehnyt lainvalintaa nimenomaisesti kuolemanvaraismääräyksessä annetulla ilmoituksella, sen on käytävä ilmi yksinomaan kyseisen määräyksen ehdoista.

6) Asetuksen N:o 650/2012 83 artiklan 4 kohtaa on tulkittava siten, että silloin, kun ennen 17.8.2015 tehdyssä testamenttimääräyksessä ei ole tehty lainvalintaa tai jos se ei käy ilmi kyseisen määräyksen ehdoista, perimykseen on sovellettava perittävän kansallista lakia, jonka mukaan mainittu testamenttimääräys on pätevä, ja tarvitsematta selvittää, oliko kyseinen laki tosiasiallisesti valittu.

7) Asetuksen N:o 650/2012 7 artiklan c alakohtaa on tulkittava siten, että asianomaisen menettelyn ulkopuolella tekemä ilmoitus, jonka mukaan hän hyväksyy tuomioistuimen toimivallan muiden osapuolten jo vireille panemassa menettelyssä, vastaa kyseisen tuomioistuimen toimivallan nimenomaista hyväksymistä, jos tuomioistuinvaltion prosessioikeudessa asetetut ajalliset ja muodolliset edellytykset täyttyvät.